

O. Réti Zsófia

A felnőtté vált Kacsamesék-nemzedékről

(elhangozott a *Gonosz Bálna* kiállítás hajdúböszörményi megnyitóján)

A *Gonosz Bálna* kiállítás nem mindennapi kezdeményezés. Különleges azoknak, akik a saját emlékeiket remélik itt viszontlátni, de azoknak is, akik számára ismeretlen ezeknek a tárgyaknak a jelentősége a kilencvenes évek mostanra felnőtté cseperedett gyermekei számára. Én magam az előbbi táborba tartozom, az itt kiállító alkotókhöz hasonlóan meghatározó élményem, ahogyan kisiskolásként nagyon igyekeztem addig ismétetni magamban az elhunyt miniszterelnök nevét, amíg a szüleim haza nem értek, hogy el tudjam nekik mondani – őszintén megmondom, hogy éppen a Kacsamesék *Gonosz Bálna* epizódja nem kötött le aznap különösebben, de büszke voltam, hogy végre tudok mesélni valami fontosat a családomnak. Antall József, Antall József, mondogattam, Antall József, Antal Imr... nem, az a vicces bácsi, Antall József, Antall József.

Két dolog miatt tartottam fontosnak ezt a személyes emléket megemlíteni éppen a *Gonosz Bálna* kiállítás kapcsán. Egyrészt az én visszaemlékezésem is megerősíti azt, amit a kiállítás alkotói is megélték: hogy az ártatlanság elvesztése, a gyerekfejjel mitikus jelentőségűnek tűnő tárgyak, események racionalizálódása, ami persze előbb-utóbb minden nemzedéknél bekövetkezik, nálunk könnyű szimbólumot talált a Disney-matiné megszakításában. Szemben a megelőző „Moszkva térgenerációval”, a „Kacsamesék-nemzedék” számára nem volt kézre eső történelmi fordulópont, amelyhez időszzerű felnőtté válásukat tudták volna igazítani – ahogyan a hetvenes évek elején születettek nagykorúsodása nagyjából egybeesett például a rendszerváltozás éveivel. Ha a *Kacsamesék* megszakítását a demokratikus átmenet történelmi jelentőségéhez mérjük, bizonyára könnyűnek találhatik. Mégis, ez az esemény és az emlékezete alapjaiban határozza meg generációm hozzáállását a történelemhez és felnövéshez egyaránt. A *Kacsamesék-nemzedék* volt ugyanis az első, akik saját bőrükön tapasztalták meg a történelem fukuyamai értelemben vett végének ígéretét, ami párosult a Disney mesefilmek befogadásában már akkor homályosan érzékelhető regionális marginalitással. Alapvető tapasztalatunk az elkésettség, a történelem utániság, vagyis az a (mostanában egyébként egyre inkább összetörő) sejtelem vagy remény, amely szerint a tényleges történések már jóval a mi időnk előtt lezajlottak.

A másik oka annak, hogy felhoztam ezt az emléket az, hogy annak ellenére, hogy ez kicsit sem homályosan vagy bizonytalanul él bennem, történetesen *tudom*, hogy nem lehet igaz: nem lehettem egyedül otthon, de még az is valószínűtlen, hogy a szobában sem volt senki. Az persze, hogy

egy gyermekkori emlék nem tényszerűen igaz, mit sem von le annak legitimitásából. Sőt, ahogyan a *Gonosz Bálna* kiállított alkotásai is mutatják, a lassan kanonizálódó generációs emlékezetünk enyhe ir- vagy szürrealitása éppen a műtárgyak egyediségében találhatja meg önnön legpontosabb, furcsa tükrét. Az emlékezet átalakít: a múltat, az emlékezőt, de még az emlékezés közegét is egyaránt formálja. Az itt felvonultatott munkák úgy mutatják ezt meg, hogy közben játékba, a felnőtt perspektívánk felfüggesztésére hívják a szemlélőt, s lehetővé teszik a múlt kísérteteinek testet öltését. Árnyképek, töredékek ezek, az emlékezet Pierre Nora-i tengerének partjára mosott kagylódarabok abból az időből, amikor a Vasfüggöny megnyílása nem csak a kisgyerekek számára mutatkozott meg a nyugati pop- és tárgykultúra elérhetővé válásában, és ettől még a szüleink is paradigmaváltást reméltek.

Az, hogy „egy tengeri szörny felfalta a fagylaltunkat”, mindannyiunkét, mielőtt megszakadt a heti ütemezett popkultúrafogyasztásunk, legalábbis visszatekintve, éppen ezeknek a reményeknek adott egy látványos gellert. A nemzedéki emlékezet mediatizált volta azonban, ami talán ennek a kiállításnak is éppen az egyik tétje, továbbra is látható maradt. Abból a szempontból a magyar *Kacsamesék*-nemzedék is az Y-generáció része, hogy már mi is számítógéppel az otthonunkban, fóliába csomagolt floppylemezzel a farzsebünkben, Disneyvel a tévénkben és egyre számosabb, gyermekkorunkat megőrző fénykép és egyéb tárgyi emlék között nőttünk fel: ezekből táplálkoznak az itt kiállított műtárgyak is. Szemben azonban azzal a tendenciával, amely ezeket az emlékeket a Web2 egyre testetlenebbé váló közegében, vonatkozó Facebook-csoportokban vagy mémmé váló referenciapontokként helyezi el, a *Gonosz Bálna* az emlékezet tapintható, böngészhető, taktilis vonatkozásait hozza játékba. A múlt írott és vizuális emlékei itt mindig idézettségükben, eleve hozzáférhetetlenként, visszahozhatatlanként állnak elő, nem visszaröpítenek az időben, hanem éppen arra hívják fel a figyelmet, hogy a *nostos*, amihez hazatérnénk, már rég nem elérhető, hiszen mi is változtunk, és a régi otthon sem ugyanaz már.

Azt hiszem, évek óta várom, várjuk azt, hogy valamilyen formában végre a mi generációnk emlékezte is reflexió tárgyává váljon, és talán az elmúlt egy-két évben jelentős változások is történnek ezen a téren. Ennek tanúsága a *Gonosz Bálna*-kiállítás is: egyre inkább úgy tűnik, hogy a *Kacsamesék*-nemzedék nem elhallgatott, de eddig el nem mondott története semmiképp sem az utolsó szó jogán megfogalmazott nagyelbeszélés lesz. Sokkal inkább olyan közelítések sorozata, amelyek az emlékező szubjektum töredezettségéből, bizonytalanságából, közvetítettségéből adódóan játékra, kérdésre, megértésre törekszik, és hallgatóságát is erre készíti.